

Daniela Katunar
Filozofski fakultet, Zagreb
dkatunar@ffzg.hr

Semantička tipologija: značenje u poredbenoj perspektivi

U ovom se radu nudi sažeti pregled područja istraživanja semantičke tipologije. Navode se teorijsko-metodološki začetci razvoja semantičke tipologije kao discipline na razmeđu nekoliko tradicija – tipološke, semantičke i antropološke. Cilj je rada objediniti raznorodna istraživanja koja se obavljaju pod krovnim nazivom *semantička tipologija* te ponuditi pregled nekih od glavnih tema kojima se ta disciplina bavi.

1. Uvod

Cilj je ovoga rada ponuditi prikaz semantičke tipologije kao zasebnog, ali i interdisciplinarnog područja unutar lingvistike. Kao što ćemo u radu pojasniti, semantička i tipološka tradicija na kojoj počiva semantička tipologija bilježi svoj dugi vijek trajanja u raznorodnim radovima iz semantičke, tipološke, ali i antropološke perspektive, kojih se metode, predmeti istraživanja i predložene teorijske postavke mogu smatrati neposrednom pretečom glavnih ciljeva semantičke tipologije. Međutim, tek se u novije vrijeme u svjetskoj literaturi pojavljuje sam termin semantičke tipologije kao relativno nezavisnog područja istraživanja te stoga smatramo bitnim razraditi njezine postavke u okviru općelingvističkog istraživačkog konteksta. Semantičke su studije obično usmjerene na detaljan opis jednog ili nekoliko jezika, što je razumljivo s obzirom na činjenicu da je značenje složena pojava koja prožima kulturne, društvene i diskurzivne prakse neke zajednice. Iz te perspektive smatramo da dodatni doprinos semantičke tipologije može biti upravo usmjeravanje jednojezičnih ili pak kontrastivnih analiza na one pojavnosti za koje je potreban iscrpan semantički opis kako bi se uspostavio temelj za daljnje poredbene analize. Semantička se tipologija može definirati kao dio tipologije koji se bavi izražavanjem značenja u jezicima svijeta te ponajprije kao sustavno proučavanje načina na koje je

značenje izraženo putem jezičnih znakova (Evans 2010: 503). Navedena su pitanja temeljna i unutar semantike kao lingvističke razine i stoga se semantička tipologija oblikuje upravo na razmeđu semantičkog i tipološkog opisa – preuzimajući teorijske postavke semantike te ih vrednujući na metodološkim postavkama tipologije. Neki autori, poput Moore i sur. (2015), stoga definiraju semantičku tipologiju kao poredbenu studiju kategorizacije na jezičnoj odnosno konceptualnoj razini. Naime, za razliku od morfosintaktički usmjerenih istraživanja u tipologiji (npr. red riječi, složnost, morfološki tip jezika), semantika je kao jezična razina često bila sekundarno područje istraživanja u tipologiji, ili, točnije, značenje u tipološkoj tradiciji nije bilo smatrano prikladnom početnom točkom lingvističkog opisa. Većina se terenskih istraživanja u tipologiji usmjeravala na sakupljanje gramatika, dok su, primjerice, studije leksika pojedinih jezika kao relevantni podatci o razlikama i sličnostima kategorizacije često bile sekundarne i ovisile o ustrajnosti jednog ili više istraživača.¹ Neki autori, poput L. Behrens (2000), uzroke toj prividnoj dihotomiji između gramatike (tj. gramatičkih oblika) s jedne strane i značenja s druge pronalaze u strukturalističkoj teorijskoj tradiciji koja uvodi snažno razlikovanje pojedinih jezičnih razina poput fonologije, morfologije, sintakse i semantike. Drugi pak autori, poput N. Evansa (2010: 508), ističu kako je relativistička tradicija, obično prisutna u okviru antropološke lingvistike, dovela u pitanje mogućnost poredbenih proučavanja značenja zbog naglaska na nesumjerljivosti konceptualnih tradicija pojedinih jezičnih zajednica i neprikladnosti prijevodnih istovrijednica u iscrpnom opisu značenja. Jedan dio antropološke tradicije često je pak svoja istraživanja usmjeravao samo prema leksičkim strukturama kao svojevrsnim »ključevima« preko kojih se može doprijeti do različitih klasifikacija svijeta,² međutim, usmjerenost na moguće zakonitosti koje pronalazimo u samim jezičnim strukturama – spojevima jezičnog oblika i značenja – bila je takvim istraživanjima sekundarna. Stajalište koje ćemo zauzeti u ovome radu stoga uvažava obje tradicije, ali ističe kako semantička tipologija svoje mjesto pronalazi upravo u njihovu spoju – zadržavanjem naglaska na poredbenom proučavanju upravo leksikalizacijskih, gramatikalizacijskih i gramatičkih

1 Kao primjer različitog uključivanja semantičkih polja možemo ponuditi dvije gramatike južnoameričkih jezika – Everett i Kern (1997) i gramatiku jezika vari (engl. wari', čapukuranski jezici, zapadna Amazonija) i Voort (2004) i gramatiku jezika kwaza (engl. kwaza, neklasificiran, Rondonija – zapadni Brazil). U prvoj je gramatici uključen semantički opis rodbinskih odnosa, boja, dijelova tijela, terminologija kuhanja i pribora za kuhanje, artefakata (tvorevina), agrikulturnih i vremenskih izraza; u drugoj su gramatici uključeni tzv. dječji jezik, nazivi za neke geometrijske oblike, rodbinski odnosi i dobnja terminologija, hidronimi, pseća imena, osobna imena i ideofoni. Razvidno je iz primjera opisa dvaju relativno bliskih jezika kako su odabiri za uključivanje jezične građe raznorodni, što otežava sustavno prikupljanje podataka o leksičkim strukturama (osim nekoliko, poput rodbinskih odnosa, kojima je posvećeno ponajviše pozornosti tijekom prošlog stoljeća).

2 Jedan od jasnih primjera jest opsežna studija Cecila H. Browna *Language and Living Things: Uniformities in folk classification and naming* (1984), koja se bavi različitim etnobiološkim klasifikacijama prirodnih kategorija. Tomu se naravno mogu pridodati i studije rodbinskih odnosa Lounsburya (1956) i Goodenougha (1956), a koje su imale neposredan utjecaj na razvoj metoda semantičkog opisa, posebice u okvirima komponentijalne analize (v. u Žic Fuchs 1991, Raffaelli 2015).

obrazaca kao važnih strukturnih svojstava jezika svijeta, ali sa značenjskim kategorijama kao početnom točkom svoje analize. Sveza znanja o jeziku i znanja o svijetu koja se ističe u semantičkoj literaturi (v. Žic Fuchs 1991) tako se na svojstven način odražava u analizama semantičke tipologije. Nadamo se da ćemo ovim pregledom ukazati na one točke koje tu disciplinu izdvajaju i smještaju u interdisciplinarni kontekst istraživanja sveze jezika, kulture i mišljenja.

2. Začeci razvoja semantičke tipologije

2.1 Lewis Henry Morgan i antropološka tradicija

Uz preteče semantičke tipologije često se vežu antropološki opisi rodbinskih odnosa, a posebice ime Lewisa H. Morgana, neslužbenog »oca« američke antropologije. Morgan, inače pravnik po struci, živio je i djelovao u drugoj polovici 19. stoljeća u SAD–u te je bio aktivan sudionik rasprave o podjeli i dodjeli teritorija irokeškim plemenima u sjeveroistočnom području SAD–a.³ Upravo se iz njegova pravnog interesa za prava nasljedstva te bliske suradnje s pripadnicima irokeških plemena javio i interes za znanstveni opis rodbinskih odnosa temeljen na kulturološki i lingvistički raznorodnim podacima. Njegovo se djelo *Systems of Consanguinity and Affinity of the Human Family* (1871) smatra i službenim početkom znanstvenog istraživanja rodbinskih odnosa. Morgan je mnoge svoje prvotne uvide temeljio na kontaktu s amerindijanskim jezicima (primarno irokeškom jezičnom porodicom), ali i podacima prikupljenim od misionara i konzula diljem svijeta kojima je Morgan slao upitnike (npr. dravidska jezična porodica u Indiji). Tako je prvi predložio ideju da se proučavanjem sustava rodbinskih odnosa mogu pokazati genetski ili migracijski obrasci pojedinih kultura.⁴ Morgan je predložio i prvu klasifikaciju nazivlja za rodbinske odnose. On dijeli jezike u dvije velike skupine: *klasifikatorne* i *deskriptivne*. Deskriptivni su jezici oni koji različito leksikaliziraju izravne potomke i pretke *ego*⁵, npr. hrv. *ego* – *otac* ≠ *stric*, engl. *ego* – *father* ≠ *uncle*, dok su klasifikatorni oni koji ne čine tu razliku, npr. ompela *ego* – *pipi* 'otac, stric, bilo koji muški član očeva klana', djirbal *jarraga* 'majka; žena generacijski ista majci' (Wierzbicka 1992: 333).

Kasnije se često govori o proširenju te klasifikacije na četiri *jezična tipa* (*sustava*) na temelju toga kako leksikaliziraju pojmove 'otac', 'očev brat' i 'majčin brat' – sudanski tip (različit naziv za sve troje), eskimski tip (razlikuje

3 Pregled biografskih podataka detaljno iznosi Dziebel (2007). Morgan je bio politički utjecajan, član masonske lože u državi New York i utemeljitelj tzv. »Velikog reda Irokeza« (*The Grand Order of the Iroquois*). Ipak, ne može se reći da je Morgan bio borcem za politička prava u onom smislu u kojem bismo danas shvatili takva djelovanja.

4 Upravo na temelju usporedbe irokeških i dravidskih termina pokušava pokazati migraciju iz Azije u Ameriku. Naravno, takve se usporedbe iz današnje perspektive mogu smatrati »površnima«, ali migracije i rodbinski odnosi i danas su važna tema istraživanja.

5 *Ego* je početna točka opisa leksičkog polja rodbinskih odnosa. U odnosu na *ego* govori se o potomcima (*kći*, *sin*) ili predcima (*otac*, *majka*) kao izravnim krvnim srođnicima, ili pak o kolateralnim (*ujak*, *sestrična*) srođnicima itd.

'otac' od 'očev i majčin brat', kao u engleskom), irokeški tip ('otac i očev brat' zajedno, odvaja 'majčin brat') i havajski tip (klasificira sve troje istim leksemom) (v. u Barnard i Spencer 1996).

Morganova je klasifikacija naišla na kritike kasnijih autora zbog svoje jednostavnosti. Wierzbicka (1992: 332–333), primjerice, kritizira tu podjelu jer zanemaruje postojanje polisemije u klasifikatornih termina. Kao što autorica pokazuje, i u jeziku poput engleskog mogli bismo pretpostaviti klasifikatorni princip u odnosu leksema *mother* 'biološka majka' i *Mother Superior* 'nadstojnica samostana', ali to ne radimo jer nam je jasno da se radi o različitim kontekstima uporabe leksema *mother* koji upućuju na postojanje polisemije.

Pored Morganove, jedna od važnijih klasifikacija dolazi od Kroebera (1909), koji je uveo moguće parametre opisa svakog rodbinskog naziva prema osam kategorija: linearno/kolateralno, generacija iznad/ispod *ega*, razlika u dobi između generacija, spol rodaka, spol rodaka preko kojeg je *ego* povezan s drugim rodakom, spol govornika (*ego*), krvno/bračno srodstvo, stanje rodaka (živ/mrtav).⁶ Načelno se svaki naziv u svakom jeziku može njima opisati, npr. *ujna* → kolateralno, jedna generacija iznad *ega*, ženski rodak, ženski rodak – poveznica (majka), krvno srodstvo. Takva klasifikacija prema Kroeberu (1909: 78) rješava problem pojedinačnog opisa brojnih varijacija izraženih u jezicima svijeta usmjeravanjem na zajedničke principe i kategorije na kojima te varijacije počivaju. Navedeni su ciljevi Kroeberove klasifikacije stoga izrazito slični ciljevima suvremenijih tipološko-univerzalističkih pristupa koji se usmjeravaju na iznalaženje univerzalnih parametara jezičnoga opisa. Greenberg (1990) smatra kako je Kroeberova klasifikacija važna i zato što ističe lingvističko-psihološku bazu rodbinskih odnosa, a ne sociološku. Tako su dva⁷ najvažnija rada iz područja (antropološke) komponencijalne analize, ona Lounsbourya i Goodenougha (1956), objavljena u broju časopisa *Language* posvećenom upravo Kroeberu, te i dalje razvijaju upravo njegove parametre kao komponente značenja. Takva komponencijalna analiza ulazi u neposrednu povratnu spregu sa semantičkom teorijom i umnogome služi kao poticaj za razvoj komponencijalne analize u semantičkom opisu (više v. u Žic Fuchs 1991 i Raffaelli 2015). Te su kategorije postale i osnovicom za ono što se zove *etskom mrežom* u antropologiji, a što Evans (2010) ističe i kao jedan od modela opisa semantičke tipologije. Termini *etsko*⁸ i *emsko* nastali su po uzoru na pojmove praške funkcionalističke (fonološke) škole *fonetsko* i *fonemsko* te su rašireni termini u etnografskim, etnološkim i antropološkim studijama. Emsko bi bilo stajalište sudionika (perspektiva »iznutra«), a etsko stajalište promatrača (perspektiva »izvana«) (Relja 2010: 128). Kako je fonološki opis pražana za svoju svrhu imao upravo tipološku klasifikaciju fonoloških sustava jezika, razlika se očituje

6 Npr. u jeziku kauilja (španj. Cahuilla) određeni glagoli srodstva upotrebljavaju se samo za pokojnike (Dziebel 2007).

7 F. Lounsbury: *A semantic analysis of Pawnee kinship usage* i W. Goodenough: *Componential Analysis and the Study of Meaning*.

8 Engl. *etic* and *emic* vežu se uz lingvistu K. L. Pikea. Razvoj etičke mreže često se veže i uz Della Hymesa i njegov SPEAKING model govornih situacija. V. npr. Barnard i Spencer (1996).

u univerzalnom inventaru koji opisuje sve moguće kombinacije razlikovnih obilježja fonema (fonetska mreža) naspram kombinacija koje neki jezik unutar svojeg sustava ostvaruje i koje se razlikuju od jezika do jezika (fonemska mreža). Isto bi tako etska mreža pokrivala sve moguće ostvaraje razlika u srodstvu, a emski opis one razlike koje neki jezik leksikalizira. Tako bismo primjerice leksem *aunt* naspram *ujna* mogli opisati prema Kroeberovim kategorijama kao kolateralno, generacija iznad *ega*, ženski rodak, krvno srodstvo, ali s razlikom kategorija 'rodak – poveznica (majka ili otac)' naspram hrvatskog 'rodak – poveznica (majka)'. Emska bi perspektiva govornika engleskog na taj način zanemarila razlike koje govornici rade u terminima *ujna*, *teta*, *strina* u uporabi termina *aunt*. Etska mreža može poslužiti kao metodološko sredstvo i metajezik lingvistu pri terenskom istraživanju. U sljedećem poglavlju bit će riječi o istraživanju boja i načinu na koji se etski i emski pristup mogu primijeniti pri elicitanju jezične građe. Međutim, bitno je napomenuti očite granice u takvu pristupu, ponajprije činjenicu da se etske mreže ili njima slični materijali za elicitanju mogu uspostaviti primarno za one domene koje se mogu prikazati nejezičnim (obično vizualnim) stimulusima. Takav je primjer elicitanje i primjer upitnika za imenovanje i demarkaciju vanjskih (vidljivih) dijelova tijela (v. u Enfield 2006). Međutim, već u istoj domeni dolazi do problema s usustavljanjem upitnika za unutarnje dijelove tijela odnosno unutarnje organe. Stoga je bitno imati na umu potrebu prilagodbe te metodologije pojedinačnoj domeni koja se poredbeno istražuje.

2.2 Univerzalizam i relativizam 20. stoljeća

Istraživanja okupljena oko teme jezičnog relativizma ili pak jezičnih univerzalija veoma su raznorodna i nastavljaju biti jednim od ključnih pitanja jezikoslovlja danas.⁹ S obzirom na mogućnost razlučivanja onoga što je arbitrarno u jeziku od onoga što nije neizostavno, posebno je važno spomenuti studije Berlina i Kaya (1969) kao jednu od važnih preteča suvremenih istraživanja u okviru semantičke tipologije. Dapače, može se reći da je domena boja, uz dijelove tijela i brojeve, jedno od najdulje istraživanih područja unutar leksičke tipologije i leksičke semantike. To je razvidno i iz pregleda količine karti i poglavlja vezanih uz leksik u *World Atlas of Language Structures (WALS)*,¹⁰ gdje je od deset poglavlja posvećenih leksiku njih četiri posvećeno pregledu temeljnih boja (engl. *basic color terms*) u jezicima, neizvedenim temeljnim bojama, (ne)razlikovanju naziva za crvenu i žutu te plavu i zelenu boju.¹¹ Kako bismo dali dodatni uvid u zastupljenost leksičkih naspram fonoloških

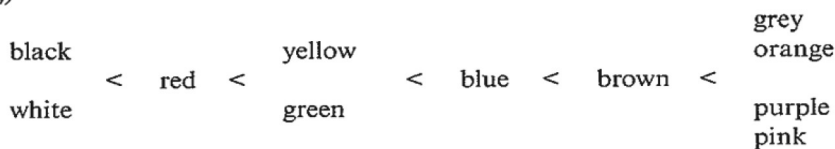
9 Pod time mislimo na tradiciju proučavanja odnosa jezika i misli od 19. stoljeća u radovima J. G. Herdera, W. von Humboldta, prve polovice 20. stoljeća i radova F. Boasa, E. Sapira i B. L. Whorfa, tradicije kognitivne lingvistike kao teorijskog okvira koji se smatra nasljednikom tih promišljanja te konačno psiholingvističkih istraživanja okupljenih oko radova D. Slobina i S. C. Levinsona. Kako je tradicija jezičnog relativizma opsežna tema, upućujemo čitatelje na rasprave u Žic Fuchs 1991, 2009, Gumperz i Levinson 1996, Raffaelli 2015.

10 <http://wals.info>

11 Ostala su poglavlja o leksiku naslovljena *Finger and Hand, Hand and Arm, Numeral Bases, M-T Pronouns, N-T Pronouns, Tea*.

i morfosintaktičkih podataka, možemo napomenuti da je od sveukupno 151 poglavlja u WALS-u samo deset posvećeno leksiku. To s jedne strane ujedno čini leksik najslabije zastupljenim dijelom jezičnog sustava u WALS-u, ali s druge strane istraživanja boja važnim početnim modelom za istraživanja drugih područja leksika. Metodologija započeta u radu Berlina i Kaya (1969) te proširena i prilagođena u radovima E. Rosch (1973) i opsežnom istraživanju *World Color Survey* (Kay i sur. 2009) te u domaćim istraživanjima primijenjena u sklopu projekta *Evolution of Semantic Systems* (EOSS)¹² (Raffaelli, 2017) temelji se na elicitaciji naziva za boje preko Munsellova spektra boja, koji služi kao »nezavisna« i nejezična mjera za određivanje sveze nekog naziva i područja na samom spektru. Drugim riječima, navedeni spektar boja služi kao svojevrsna etskna mreža za istraživanje dotične leksičke domene. Kao što navodi Raffaelli (2017), 84 pločice s nijansama boja iz Munsellova spektra prikazane govornicima hrvatskog jezika u nasumičnom poretku poslužile su kao metoda elicitacije naziva za boje. Dobiveni odgovori pokazuju način na koji hrvatski jezik leksikalizira pojedine dijelove spektra boja i stoga služe kao jezična grada za daljnju poredbenu analizu u sklopu EOSS-a. Iako nam nije cilj ulaziti u detalje istraživanja boja, smatramo važnim istaknuti domenu boja kao jedno od temeljnih istraživanja područja semantičke tipologije iz dvaju razloga. Prvi smo već spomenuli kao metodološki temelj za istraživanja drugih područja leksika. Drugi se odnosi na važne uvide u potencijalna ograničenja međujezične varijacije u imenovanju boja. Naime, važan je uvid još od Berlinova i Kayeva istraživanja te istraživanja E. Rosch to da varijacija nije nasumična, već donekle sustavna. Sustavnost se primarno odnosi na dvije postavke. Jedna je postojanje svojevrsnog »redosljeda« u leksikalizaciji koju Berlin i Kay (1969) predlažu kao implikacijsku hijerarhiju u prikazu 1. Druga je sustavnost ta da postoje fokalne točke u spektru koje su percepcijski istaknute te tako služe kao potencijalna univerzalna osnova za kategorizaciju i podjelu ostatka spektra.¹³

(3)

Prikaz 1. Implikacijska hijerarhija Berlina i Kaya (1969). Hijerarhija se može tumačiti na sljedeći način: ako jezik X zasebnim nazivima razlikuje žutu i zelenu boju, onda će zasebnim nazivljem razlikovati i crvenu, crnu i

12 Max Planck institut za psiholingvistiku u Nijmegenu, <http://www.mpi.nl/departments/other-research/research-consortia/eoss>

13 Više v. u Rosch (1972) i opisu autoričina istraživanja kategorizacije u plemenu Dani (Papua Nova Gvineja). Poznat je slučaj plemena Dani koje ima samo dva naziva za boje, *mili* (tamne boje) i *mola* (svijetle boje), ali su pripadnici plemena prema istraživanju E. Rosch uspješni usvojiti nazive za temeljne odnosno fokalne boje (to bi u hrvatskom bila npr. *zelena* naspram *maslinaste*, koja nije temeljna boja), što je autorici poslužilo kao osnova za njihovo izdvajanje kao percepcijski istaknutih boja.

bijelu (dakle lijevu stranu hijerarhije), ali ne nužno i ostale (desne) dijelove hijerarhije. Hrvatski i engleski razlikuju svih jedanaest termina na hijerarhiji, ali jezik dani sa svoja dva termina (v. gore) postoji samo na lijevoj strani hijerarhije. Mnogi tzv. *grue* jezici (jezici koji spajaju zelenu i plavu boju, v. u Kay i McDaniels 1978) ne razlikuju boje poput sive, ljubičaste i sl., ali Taylor (2003) navodi kako postoje i protuprimjeri – zulu je *grue* jezik, ali ima naziv za fokalnu smeđu.

Navedene postavke, koje u novijim pristupima svakako podliježu kritici (v. u Taylor 2003, Raffaelli 2017), nisu zanemarive u području leksičke tipologije upravo zato što ukazuju da varijacije na području leksika (dakle tradicionalno idiosinkratičnog dijela jezičnog sustava) ipak podliježu mogućnosti tipoloških generalizacija, jednako kao i fonološke i morfosintaktičke razine opisa. Dodatna je važnost domene boja u tome što pokazuje prednosti interdisciplinarnog pristupa pojedinoj leksičkoj domeni, gdje se različite korpusne metode, terenska istraživanja, psihološka i neurološka istraživanja mogu objediniti jednom temom (v. npr. Hardin i Maffi 1997).

3. Predmet istraživanja semantičke tipologije

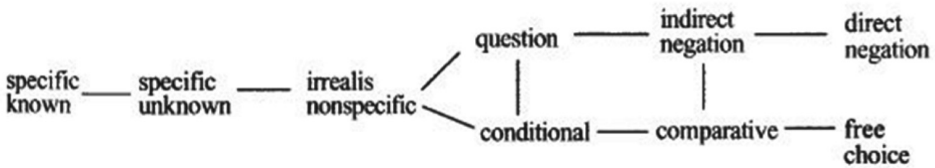
Sam termin *semantička tipologija* upotrebljava se u literaturi u nekoliko značenja. Kako bismo pojasnili njegovu uporabu, u sljedećim ćemo potpoglavljima dati različite primjere mogućih definicija semantičke tipologije i njezinih glavnih ciljeva. Ciljeve ćemo prikazati u obliku glavnih pitanja na kraju svakog poglavlja te smatramo da njihov skup sustavno odražava predmet proučavanja semantičke tipologije.

3.1 Tipološka klasifikacija i značenje

U prvom smislu naziv semantička tipologija proizlazi iz ciljeva *tipološke klasifikacije* (Croft 2002: 1), tj. određivanja skupova jezika koji se mogu smatrati njezinim osnovnim jedinicama – *tipovima* (Matasović 2001: 75). U tom smislu semantička se tipologija odnosi na klasificiranje neke kategorije prema semantičkom tipu, naspram fonoloških, morfoloških i sintaktičkih tipova, pa je ona ujedno blisko povezana s tradicijom morfosintaktičkih pristupa tipologiji. Naslovi poput *On a Semantic Typology of Conditional Sentences* (Funk 1985), *The Semantic Typology of Pluractionality* (Wood 2007) ili *A Semantic Typology of Definiteness* (2014) oprimjeruju taj smisao termina – pojedina se gramatički izražena pojava proučava sa stajališta morfosintaktičkih, ali i semantičkih kriterija te se njezino izražavanje u pojedinim jezicima pokušava usustaviti uvođenjem značenjske klasifikacije u svrhu predviđanja njezinih mogućih morfosintaktičkih ostvaraja. Neke su ontološke i/ili značenjske klasifikacije, poput Vendlerove (1957) podjele glagolskih klasa na *stanja*, *aktivnosti*, *umijeća* i *postignuća* (v. u Žic Fuchs 2009), već dugo prisutne u tipološkim opisima jezika i semantičkoj i sintaktičkoj teoriji (v. npr. Plungjan 2016). Prvi bismo cilj semantičke tipologije stoga mogli formulirati na sljedeći način:

a) koje su generalizacije i klasifikacije značenja gramatičkih kategorija sustavno odražene u jezicima svijeta?

Jedan od modela razvijenih u svrhu klasifikacije i generalizacije jest tzv. *model značenjskih mapa*, model koji u obliku dijagrama predočava distribuciju neke konstrukcije u pojedinom jeziku i način na koji ona dijeli određeni pojmovni prostor (Croft 2002: 133–140). Auwera i Plungjan (1998: 86–87) tako značenjsku mapu definiraju kao geometrijsku predodžbu značenja ili pak uporaba i veza među njima koje tvore tzv. značenjski prostor, a u sličnom smislu geometrijske predodžbe određene značenjske ili kognitivne domene definira i Haspelmath (1997). Jedan od najčešće citiranih primjera značenjskih mapa svakako je onaj Haspelmatha (1997: 64) iz njegova rada o neodređenim zamjenicama te njihovim značenjima i funkcijama u jezicima svijeta, a koji u svrhu ilustracije donosimo ispod u prikazu 2.:

Prikaz 2. Pojmovni prostor za neodredene zamjenice.

Takvi modeli, poput modela u prikazu 2., nastaju na temelju pregleda različitih svojstva i funkcija neke pojavnosti na većem uzorku jezika svijeta (npr. 40 detaljno istraženih jezika i dodatnih 100 jezika u Haspelmathovu radu o neodređenim zamjenicama) te potom generalizacijom nastaje obrazac funkcija koji se naziva pojmovnim prostorom, a koji je temelj za daljnje analize novih jezika unutar određene kategorije. Važno je obilježje tog modela činjenica da pored jezično specifičnog opisa neke kategorije u pojedinim jezicima predstavlja i ograničenja ostvaraja te kategorije s obzirom na to da se »svaka relevantna jezično specifična i/ili konstrukcijski specifična kategorija treba mapirati na povezanu regiju u pojmovnom prostoru« (Croft 2002: 134 [pr. a.]).¹⁴ To znači da se funkcije u stvari ne mogu »preskakati«, odnosno da jedan element u nekom jeziku može obavljati nekoliko funkcija i time se vezati na sljedeću regiju u pojmovnom prostoru. To je razvidno u prikazu 3. za neodredene zamjenice u bugarskom, hrvatskom i srpskom jeziku (izabrani radi oprimjerenja od 40 jezika koje donosi Haspelmath 1997: 68–76), u kojima nema »praznina« u pojmovnom prostoru iako se razlikuju prema regijama koje određeni jezični elementi pokrivaju.

14 Takvo ograničenje Croft (2002: 134) naziva i *Semantic Map Connectivity Hypothesis* (hipoteza o povezivosti značenjske mape [pr. a.]).

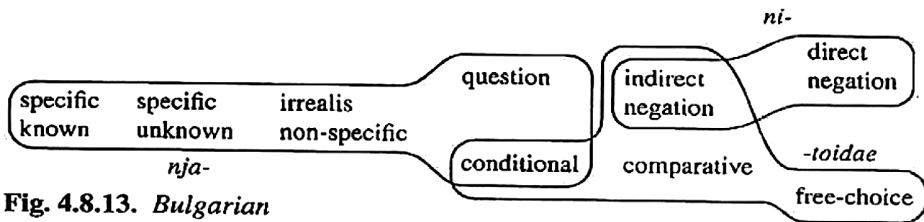

Fig. 4.8.13. Bulgarian

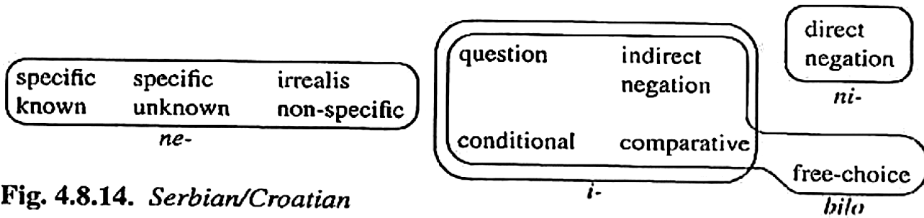

Fig. 4.8.14. Serbian/Croatian

Prikaz 3. Značenjska mapa funkcija neodređenih zamjenica u bugarskom i hrvatskom (i srpskom). Iz primjera se vidi razlika u distribuciji funkcija izraženih određenim jezičnim elementom.

3.2 Tipologija i leksička semantika

U drugom smislu semantička se tipologija uvelike preklapa s ciljevima i opisima tzv. *leksičke tipologije*, i to pogotovo u ranijim radovima J. Greenberga i S. Ullmanna. Leksička je tipologija također relativno novo područje istraživanja koje se usmjerava na poredbene studije leksika i leksičkih struktura, pa je tako Koptjevskaja–Tamm definira i kao *poredbenu leksikologiju* (2008: 5). Granice između leksikologije i leksičke semantike također se uvelike preklapaju, pa se tako u pojedinim prikazima leksičke tipologije kao discipline, poput onog P. Kocha (2001), raspravlja o pojavnostima koje su primarno leksičko–značenjske u naravi (npr. jezične taksonomije, metafora, polisemija i sl.). Tako Greenberg u svojem radu iz 1957. *The Nature and Uses of Linguistic Typologies* semantičku tipologiju definira kao tipologiju koja se bavi značenjskim kategorijama i različitim metodama kojima ih jezici izražavaju (1957: 73). Kao primjere studija navodi proučavanje brojeva (u smislu razlika u brojčanim osnovicama poput binarne, decimalne, vigezimalne i sl.), studije rodbinskih odnosa, veličine specijaliziranog vokabulara za zoonimsko nazivlje, poredbene studije metafore, homonimije i nejasnosti (engl. *vagueness*), dakle primarno leksičko–značenjskih pojavnosti. Ullmann još neposrednije definira odnos semantike i tipologije kao onaj koji se bavi značenjima riječi. Tako u dvama radovima posvećenima temi, *Descriptive Semantics and Linguistic Typology* (1957) i *Semantic Universals* (1966 [1963]), Ullmann izrijeком ističe kako će se termin »semantički« koristiti isključivo u smislu značenja riječi (1957: 225, 1966: 219).¹⁵ Autor potom nastavlja s detaljnim prikazom onih značenjskih pojavnosti koje bi trebale

15 Dapače, iz svoje rasprave isključuje funkcionalne riječi poput članova, prijedloga, veznika i sl. na temelju toga što smatra da ne pripadaju leksičkom sustavu jezika, već gramatici.

biti u fokusu tako zamišljene semantičke tipologije, redom a) tipovi fonološke, morfološke i semantičke motivacije¹⁶, b) razine specifikacije/generičnosti u imenovanju pojavnosti¹⁷, c) sinonimija i polisemija kao univerzalni značenjski odnosi, d) dijakronijski procesi i poredbena proučavanja metafore, e) istraživanja tabua u jeziku i f) poredbena istraživanja leksičkih polja i određivanja potencijalnih leksičkih konstanti. Posebice s obzirom na Ullmannov pojam *leksičke konstante*, koji autor definira kao predmet, događaj ili neko drugo svojstvo od temeljne važnosti koje se mora izraziti u svakom jeziku, potrebno je istaknuti i tradiciju istraživanja značenjskih univerzalija u kontekstu univerzalnog leksika. Najpoznatiji je i često citiran popis leksičkih univerzalija Morrisa Swadesha (1952, 1972). Swadesh u članku *Lexico–Statistic Dating of Prehistoric Ethnic Contacts: With Special Reference to North American Indians and Eskimos* (1952) iznosi ideju da je moguće uspostaviti popis leksema koji su dijakronijski stabilni, koji ne podliježu kulturološkim promjenama i jezičnom kontaktu jer su temeljni leksemi kojima se opisuju kulturološki nezavisni aspekti ljudskog iskustva. Stoga se svojim popisom od 215 leksema, do kojeg dolazi relativnom intuicijom i uvidom u jezičnu građu engleskog i amerindijanskih jezika, Swadesh koristi kao temeljem za *leksičko–statističku metodu* kojom se može mjeriti genetska srodnost dvaju ili više jezika.¹⁸ On smatra da bi ta metoda trebala poslužiti kao »objektivna mjera« za srodnost jezika na leksičkoj razini. Swadeshov je popis kasnije zaživio u različitim istraživanjima jezične raznolikosti te ga je i sam Swadesh izmjenjivao s obzirom na novu jezičnu građu. U novijim

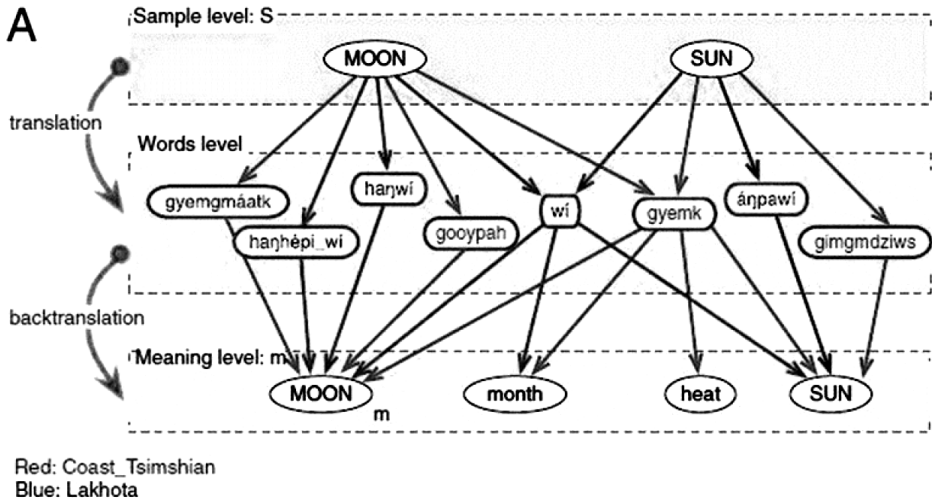
16 Ullmann (1966: 222) smatra da postoje tri tipa motivacije prema kojima se mogu oblikovati leksemi: a) *fonetička* (*swish, sizzle, boom*), b) *morfološka* (*lighthouse, arm–chair*) i c) *semantička* (*the pivot on which a question turns, žrtveno janje*). Ullmann navodi da su motivacije pod a) i c) prisutne u svim jezicima, dok se morfološka motivacija različito ostvaruje ovisno o razvijenosti morfologije u pojedinim jezicima. Za fonetičku motivaciju Ullmann daje smjernice analize koja bi se fokusirala na pojedina obilježja tzv. *primarnog* i *sekundarnog* tipa *onomatopeje*. Prvi je tip relativno očit i tiče se ikoničnosti zvuka u jez. znaku, npr. *cuckoo*, fran. *coucou*, njem. *Kuckuck*, tal. *cuculo*, rus. *kukuschka*, mađ. *kakuk*, fin. *käka*... Drugi je tip kojim se neakustička iskustva izražavaju onomatopojom: npr. simbolizam slova *i* u značenju 'malo', *little, slim, thin, wee*, rum. *mic*, lat. *minor*, mađ. *kis, kisci*, tal. *piccolo*. Međutim, tu postoje i protuprimjeri: *big, velik*.

Zadatak povezan s fonetičkom motivacijom jest i istraživanje stilističkih univerzalija, npr. upotreba laterala za izražavanje mekoće u poeziji. Taj smjer istraživanja nije dalje razvijan u semantičkoj tipologiji.

17 U izvorniku se navode termini *particular* i *general terms* (1966: 227). Podjela se odnosi na različito razgranate taksonomije u jezicima svijeta. Ullmann ističe kako je često mišljenje bilo da se »primitivni« narodi koriste samo specifičnim, ali ne i generičkim terminima za pojavnosti, npr. da u određenim australskim jezicima ne postoji riječ za 'drvo' (v. i Goddard 2001) ili da zulu nema riječ za 'kravu'. Međutim, takva su stajališta upitna uzme li se u obzir utjecaj okoliša i kulture na jezičnu zajednicu. Također, i u »civiliziranom« latinskom, kako navodi Ullmann (1966: 229), nije postojala riječ za 'biljku' – *planta* se pojavljuje kao termin tek u 13. stoljeću, a prije toga postojali su samo *arbor* i *herba* – *planta* je značila 'izdanak biljke, sadnica'.

18 Zanimljivo je da Swadesh u svojem članku nekoliko puta uspoređuje leksičko–statističku metodu datiranja stupnja jezične divergencije, tj. stupnja jezičnoga razlikovanja metodom koja je u pedesetima ušla u uporabu u kemiji i biologiji, a to je datiranje materijalnih ostataka stupnjem raspada radioaktivnih izotopa ugljika – ukazujući time na tadašnji trend potrage za objektivnim metodama opisa značenja.

se kvantitativnim i računalno utemeljenim istraživanjima jezičnih univerzalija na konceptualnoj i leksičkoj razini on primjerice može upotrijebiti kao početna točka u gradnji računalnih semantičkih mreža koje se sastoje od značenjskih »grozdova« odnosno leksema u pojedinom jeziku koji se djelomično ili u potpunosti preklapaju s pojedinim leksemom na Swadeshovu popisu. Primjer takva prikaza daju Youn i sur. (2015) na uzorku od 81 jezika, a donosimo ga u prikazu 5.

Prikaz 4. Youn i sur. (2015: 1767). Velikim tiskanim slovima zabilježeni su Swadeshovi termini, a malim pojedinačne prijevodne »istovrijednice« u pojedinom jeziku. Ideja stvaranja »prijevodnih grozdova« koristi se Swadeshovim popisom leksema više u svojstvu metajezika negoli leksičkih konstanti.

Swadeshov je popis podvrgnut mnogim kritikama kojih nisu lišeni ni suvremeniji računalni opisi, od kojih su glavni problemi: a) nedostatak prijevodnih istovrijednica ili velika razlika u njihovim značenjima, tj. leksikalizaciji određenih obilježja (npr. neki jezici tvore glagol *kill* 'ubiti' od korijena *um-rijeti* + *pokazatelj kauzativnosti*), b) nedostatak hijerarhije u samom popisu (numeričke vrijednosti leksema nisu značajne), c) protuprimjeri skupljeni u jezicima svijeta, d) nemogućnost razdvajanja kulturno nezavisnih od kulturno zavisnih obilježja (v. npr. Goddard 2001). Vratimo li se na pitanje značenjskih univerzalija, razvidno je da se može govoriti o dvjema potencijalnim razinama univerzalija kako ih zamišljaju do sada spomenuti autori – jedna je u potrazi za konstantama leksika, a druga za »konstantama« značenjskih procesa i odnosa (npr. sinonimije i polisemije, univerzalnih tendencija u izražavanju pojedinih funkcija i sl.). U skladu s tim pregledom, kao druga dva cilja semantičke tipologije mogli bismo istaknuti sljedeća pitanja:

- b) postoje li univerzalna značenjska obilježja koja se kodiraju u svim jezicima ili u većini jezika svijeta
- c) postoje li univerzalni značenjski procesi kojima se oblikuju značenja u jezicima svijeta?

3.3 Leksička tipologija i odnos leksika i gramatike

Nadalje, neki autori sužavaju polje istraživanja leksičke tipologije na samo one sustavno uredene aspekte leksika koji su relevantni za gramatički opis jezika (Lehmann 1990: 161) te tako pokušavaju pomiriti viđenje leksika kao idiosinkratičnog dijela jezičnog sustava i samim time neusporedivog u poredbenom smislu. Lehmann (1991: 165) sažima taj pristup leksičkoj tipologiji u sljedećem citatu:

Indeed, when we ask what is least manipulable in a linguistic system, least exposed to the discretion of the speaker, we are led to the lexicon. To be precise, we are led to the grammatical structure of the lexicon; not, of course, to the semantics of individual lexical items, their configurations in lexical fields or individual processes of word-formation. These are relatively changeable and short-lived, as has been recognized from the beginning of studies in lexical semantics. What is, however, fairly deeply entrenched in linguistic structure and resistant to change is the grammatical categories, features and relations which are coded in the lexicon and its classes. (Lehmann 1990: 165).

U vidu tog tipa istraživanja može se reći da leksička tipologija na novi način pokušava odgovoriti na jedno od temeljnih pitanja opće lingvistike, a to je pitanje suodnosa leksika – tradicionalno promatranog kao popisa jezičnih jedinica – i gramatike – tradicionalnog definirane kao propisa, tj. skupa pravila za kombinaciju jezičnih jedinica. Promatranjem pitanja odnosa leksika i gramatike iz tipološke perspektive cilj je semantičke tipologije prikupiti empirijske podatke o jezičnim kategorijama i pravilnostima koje nalazimo u njihovu ustroju. Štoviše, kako Behrens i Sasse (1997: 5) ističu, različite varijacije u »raspodjeli posla« između gramatike i leksika tiču se tipološki značajnih razlika u međudjelovanju principa leksičke i gramatičke organizacije jezika. Jasno je, naime, da su neke kategorije koje se smatraju »strogo« sintaktičkima u jednom jeziku (npr. red riječi) ostvarive u drugom jeziku kao morfološke kategorije (npr. padeži). Isto tako, značenja se u jednom jeziku mogu kodirati česticama, npr. *try out*, *put out*, a u drugom prefiksacijom – *iskušati*, *ugasiti*. U engleskom su primjeri složenica poput *lighthouse* sukladni onima u hrvatskom koji nastaju procesima tvorbene sufiksacije – *svjetionik*. Ti primjeri pokazuju kako se jezične razine poput morfosintakse i različiti procesi poput prefiksacije, sufiksacije, slaganja i sl. preklapaju i kako se ne mogu strogo odvajati, posebice u svrhu međujezičnih usporedbi. Kao čest primjer takvih tipološki značajnih razlika autori navode pojam *konflacije* u pristupu L. Talmyja (1972, 1985, 2000). Naime, usporedimo li poznate primjere iz engleskog i španjolskog

kojima Talmy oprimjeruje različite principe distribucije prostornih značenja u (1) i (2), te pridodamo li hrvatski tim primjerima (3), možemo uočiti različitu distribuciju kodiranja prostornih elemenata značenja poput PUTA, NAČINA (KRETANJA), LIKA i POZADINE.

- (1) *The bottle floated into the cave.*
- (2) *La bottella entró a la cueva (flotando).*
- (3) *Boca je uplutala u pećinu.*

U engleskom je primjeru smjer tj. put kretanja kodiran prijedlogom *into*, u španjolskom u značenju samog glagola, a u hrvatskom prefiksom *u-*, prijedlogom *u* i akuzativom (*u pećinu:ACC*). U svim trima jezicima stoga različiti tvorbeni, leksički i gramatički elementi preuzimaju različit »dio posla« u iskazivanju jednog te istog događaja kretanja. Talmy to naziva principom konflacije, koji se očituje u činjenici da kombinacija značenjskih sastavnica (način, smjer itd.) može biti izražena istim oblikom, ili pak ista značenjska sastavnica može biti izražena u nekoliko jezičnih oblika (Behrens i Sasse 1997: 10). Rezultati su tog principa tipološki relevantni obrasci odnosno *leksikalizacijski obrasci* – skupovi leksičkih i gramatičkih oblika kojima se izražava jedan ili više značenjskih elemenata (Talmy 2000: 21–22). Tako možemo razdvojiti gore navedene primjere na dva leksikalizacijska obrasca: KRETANJE + NAČIN (engleski i hrvatski) i KRETANJE + PUT (španjolski), ovisno o time kodiraju li se komponente načina i puta na glagolu ili na satelitskim elementima¹⁹ (prefiks, prijedlog).²⁰ Pojam leksikalizacijskog obrasca nije i ne mora biti ograničen samo na jezične oblike kojima se izražavaju elementi događaja kretanja. Tako u novijem istraživanju naziva za boje u hrvatskom jeziku Raffaelli (2017) izdvaja konvencionalizirane leksikalizacijske obrasce poput [*osnova* + *-ast(a)*], npr. *ljubičasta*, [*Adj-o-Adj*], npr. *zeleno-plava*, [*Adv + Adj*], npr. *svijetlo plava* i [*N + Ngen*], npr. *boja višnje*. Važno je istaknuti kako u obama slučajevima, opisu događaja kretanja i naziva za boje, pojam leksikalizacijskog obrasca upućuje na *strukturne pravilnosti* u tvorbi jezičnog oblika, odnosno simultano uzima u obzir opis oblika i značenja nekog jezičnog elementa.

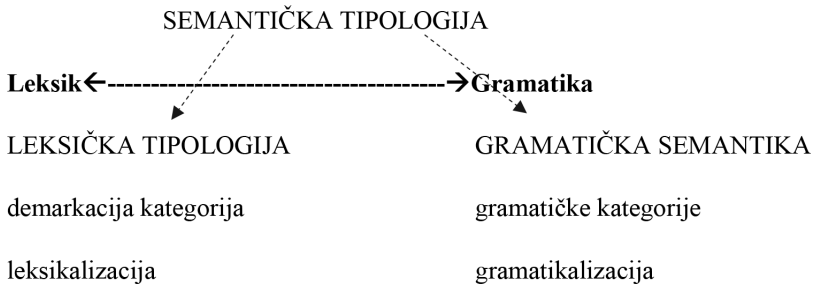
Cilj koji se nameće iz takve definicije leksičke tipologije, a sukladno tomu i semantičke tipologije jest odgovor na sljedeća pitanja:

19 U sličnom smislu Plungjan (2016: 313) govori o orijentacijskim obilježivačima i obilježivačima lokalizacija te orijentaciju smatra punopravnom semantičkom glagolskom kategorijom u jezicima svijeta.

20 Ovo je svakako pojednostavljen prikaz Talmyjeve analize događaja kretanja, ali služi nam kao primjer pokušaja usustavljanja jezika prema interakciji leksičkih i gramatičkih elemenata u jezicima. Dodatnu tipološku perspektivu Talmy pruža svojom analizom jezika acudževi (engl. Atsugewi), sjevernoameričkog jezika koji se govori na području sjeverne Kalifornije. Acudževi je specifičan jer je jedan od malobrojnih jezika koji konflacijom spaja prostorna obilježja LIKA i KRETANJA, pa tako posjeduje veoma specifične glagolske korijene za kretanje ili smještanje koji ujedno leksikaliziraju o kakvu se liku radi, npr. *-lup-* 'mali sferični objekt koji se kreće/smješta', *-caq-* 'ljigavi grbavi objekt (žaba, kravlj izmet) koji se kreće/smješta' i sl. (Talmy 2000: 58).

- d) postoje li pravilnosti u razvoju gramatičkih i leksičkih značenja
 e) koji jezični podsustavi izražavaju koje tipove značenja (posebice u odnosu leksika i gramatike)?

Konačno, važno je istaknuti stupnjevitost odnosa između leksičkih i gramatičkih elemenata u jezicima svijeta. Ona je posebice istaknuta u teorijskim postavkama o kontinuumu leksika i gramatike koje uvode mnogi suvremeni kognitivno–funkcionalni modeli jezika (npr. kognitivna lingvistika, kognitivna gramatika, (radikalna) konstrukcijska gramatika). Stoga gore navedene razlike u upotrebi termina semantička tipologija nisu nipošto stroge i umnogome se ciljevi navedenih istraživanja preklapaju. Kada bismo uvjetno govorili o raspodjeli područja kojim se semantička tipologija bavi, mogli bismo govoriti o: a) istraživanjima kategorizacije neke domene i razlikama u demarkaciji određene kategorije (npr. kako se imenuje i dijeli spektar boja ili dijelova tijela), b) razlikama u leksikalizaciji i leksikalizacijskim obrascima kao spojevima jezičnog oblika i značenja (npr. koji su gramatički i derivacijski procesi uključeni u tvorbu naziva za boje) i c) poredbenim istraživanjima značenja gramatičkih kategorija – gramatička semantika²¹ (npr. gore spomenuta neodređenost, glagolski aspekt, plurakcionalnost). Navedenu međupovezanost leksika i gramatike možemo ilustrirati i prikazom 5.

Prikaz 5. Područje poredbenih istraživanja semantičke tipologije.

4. Zaključak

U ovom smo radu sažeto prikazali neka od glavnih područja istraživanja tipološke discipline koju nazivamo semantička tipologija. Kao što smo na početku rada istaknuli, semantička tipologija počesto se kao termin upotrebljava za raznorodna poredbena istraživanja leksika i gramatike. Iz toga je razloga i naš pregled relevantne literature nužno samo odabir onih radova koje smatramo ključnim za predočavanje svojevrsnih »žarišnih točaka« u široku spektru istraživanja koja su bliska semantičkoj tipologiji ili spadaju pod semantičku tipologiju. Važno je naglasiti da se ta raznorodnost opisane jezične građe rijetko usustavljuje u pregledima tipološke teorije i metodologije te nam je stoga jedan

21 V. npr. Plungjan (2016).

od ciljeva bio objediniti raznorodnu literaturu iz dotičnoga područja u jednom radu. Stoga je naš prijedlog upravo staviti naglasak na shvaćanje semantičke tipologije kao krovne djelatnosti u poredbenim istraživanjima značenja leksičkih i gramatičkih pojavnosti s obzirom na to da se time stavlja naglasak i na zajedničke ciljeve tipoloških i semantičkih istraživanja.

Literatura:

- Barnard, Alan i Jonathan Spencer (1996). *Encyclopedia of social and cultural anthropology*. London/New York: Routledge.
- Behrens, Leila i Hans-Jürgen Sasse (1997). Lexical typology: A programmatic sketch. [Arbeitspapier Nr. 30, Neue Folge]. Sveučilište u Kölnu.
- Behrens, Leila (2000). Semantics and typology. *STUF–Language Typology and Universals* 53(1): 21–38. <https://doi.org/10.1524/stuf.2000.53.1.21>
- Berlin, Brent i Paul Kay (1969). *Basic color terms: Their universality and evolution*. Berkeley / Los Angeles: University of California Press.
- Brown, Cecil H. (1984). *Language and living things: Uniformities in folk classification and naming*. Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Croft, William (2002). *Typology and universals*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dziebel, German V. (2007). *The genius of kinship: the phenomenon of human kinship and the global diversity of kinship terminologies*. Youngstown, NY: Cambria Press.
- Enfield, Nick J. (2006). Elicitation guide on parts of the body. *Language Sciences* 28(2): 148–157. <https://doi.org/10.1016/j.langsci.2005.11.003>
- Evans, Nicholas (2010.) Semantic Typology. Jung Song, Jae, ur. *The Oxford Handbook of Linguistic Typology*. Oxford/ New York: Oxford University Press. 504–533.
- Everett, Dan L. i Barbara Kern (1997). *Wari: the Pacaas Novos language of western Brazil*. London: Psychology Press.
- Funk, Wolf-Peter (1985). On a semantic typology of conditional sentences. *Folia Linguistica* 19(3–4): 365–414. <https://doi.org/10.1515/flin.1985.19.3-4.365>
- Goodenough, Ward H. (1956). Componential analysis and the study of meaning. *Language* 32(1): 195–216. <https://doi.org/10.2307/410665>
- Goddard, Cliff (2001). Lexico–semantic universals: A critical overview. *Linguistic typology* 5(1): 1–65. <https://doi.org/10.1515/lity.5.1.1>
- Greenberg, Joseph H. (1957). The nature and uses of linguistic typologies. *International Journal of American Linguistics* 23(2): 68–77. <https://doi.org/10.1086/464395>
- Greenberg, Joseph H. (1990). Universals of kinship terminology: Their nature and the problem of their explanation. Denning, K. i S. Kemmer, ur. *On language: Selected writings of Joseph Greenberg*. Stanford, CA: Stanford University Press. 310–327.
- Gumperz, John J. i Stephen C. Levinson (1996). *Rethinking Linguistic Relativity: Studies in the social and cultural foundations of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hardin, C. L. i Luisa Maffi (1997). *Color Categories in Thought and Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haspelmath, Martin (1997). *Indefinite pronouns*. Oxford: Clarendon Press.
- Heider, Eleanor R. (1972). Probabilities, sampling, and ethnographic method: The case of Dani colour names. *Man* 7(3): 448–466. <https://doi.org/10.2307/412789>
- Kay, Paul, Brent Berlin, Louisa Maffi, William R. Merrifield i Richard Cook (2009). *The world color survey*. Stanford, CA: CSLI Publications.
- Kay, Paul i Chad K. McDaniel (1978). The linguistic significance of the meanings of basic color terms. *Language* 54(3): 610–646. <https://doi.org/10.2307/412789>

- Koptjevskaja-Tamm, Maria. (2008). Approaching lexical typology. *From polysemy to semantic change: Towards a typology of lexical semantic associations*: 3–52.
- Kroeber, Alfred L. (1909). Classificatory systems of relationship. *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland* 39: 77–84. <https://doi.org/10.2307/2843284>
- Lehmann, Christian. (1990). Towards lexical typology. Croft, W., ur. *Studies in typology and diachrony: Papers presented to Joseph H. Greenberg on his 75th birthday*, 161–185.
- Lounsbury, Floyd G. (1956). A semantic analysis of the Pawnee kinship usage. *Language* 32(1): 158–194. <https://doi.org/10.2307/410664>
- Matasović, Ranko (2001). *Uvod u poredbenu lingvistiku*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Moore, Randi, Katherine Donelson, Alyson Eggleston i Jurgen Bohmeyer (2015). Semantic typology: New approaches to crosslinguistic variation in language and cognition. *Linguistics Vanguard* 1(1): 189–200. <https://doi.org/10.1515/lingvan-2015-1004>
- Morgan, Lewis H. (1871). *Systems of consanguinity and affinity of the human family*. Washington: Smithsonian institution.
- Plungjan, Vladimir (2016). *Opća morfologija i gramatička semantika*. Zagreb: Disput.
- Raffaelli, Ida (2015). *O značenju – Uvod u semantiku*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Raffaelli, Ida (2017). Conventionalized patterns of color naming in Croatian. Cergol Kovačević, K. i S. L. Udier, ur. *Applied Linguistics Research and Methodology. Proceedings from the 2015 CALS conference*. Frankfurt am Main / Bern / Bruxelles: Peter Lang, 171–186.
- Relja, Renata (2010). Suvremena etnografija kao integrativni metodološki pristup: teorijsko-metodološki doprinosi socio-kulturološkim istraživanjima. *Godišnjak TITIJUS: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke* 2(2): 119–134.
- Swadesh, Morris (1952). Lexico-statistic dating of prehistoric ethnic contacts: with special reference to North American Indians and Eskimos. *Proceedings of the American philosophical society* 96(4): 452–463.
- Swadesh, Morris (1972). What is glottochronology. Swadesh, Morris i Joel Sherzer, ur. *The origin and diversification of languages*. London: Routledge i Kegan Paul, 271–284.
- Talmy, Leonard (1972). *Semantic structures in English and Atsugewi*. doktorska disertacija. University of California, Berkeley.
- Talmy, Leonard (1985). Lexicalization patterns: Semantic structure in lexical forms. *Language typology and syntactic description* 3(99): 36–149.
- Talmy, Leonard (2000). *Toward a cognitive semantics* (Vol. 2). Cambridge, MA: MIT press.
- Taylor, John R. (2003). *Linguistic categorization*. Oxford: Oxford University Press.
- Ullmann, Stephen (1966). Semantic universals. Greenberg, J. H., ur. *Universals of language*, 2. Cambridge, MA: MIT Press. 217–262.
- Van der Auwera, Johan i Vladimir A. Plungjan (1998). Modality's semantic map. *Linguistic Typology* 2: 79–124.
- Van der Voort, Hein (2004). *A grammar of Kwaza* (Vol. 29). Berlin / New York: Walter de Gruyter.
- Wood, Esther J. (2007). *The semantic typology of pluractionality*. doktorska disertacija. University of California, Berkeley.
- Wierzbicka, Anna (1992). *Semantics, culture, and cognition: Universal human concepts in culture-specific configurations*. Oxford: Oxford University Press.
- Youn, Hyejin, Logan Sutton, Eric Smith, Christopher Moore, Jon F. Wilkins, Ian Maddieson, William Croft i Tanmoy Bhattacharya (2016). On the universal structure of human lexical semantics. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 113(7): 1766–1771.
- Žic Fuchs, Milena (1991). *Znanje o jeziku i znanje o svijetu: semantička analiza glagola kretanja u engleskom jeziku*. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za opću lingvistiku i orijentalne studije.
- Žic Fuchs, Milena (2009). *Kognitivna lingvistika i jezične strukture: engleski present perfect*. Zagreb: Globus.

Semantic typology: meaning in a cross-linguistic perspective

The aim of this paper is to provide an overview of semantic typology as a separate discipline with an interdisciplinary background. Semantic typology is presented as a novel emerging field in linguistic typology that combines semantic theory with typological methodology for a systematic cross-linguistic investigation of meaning. We present and discuss theoretical and methodological precursors to the development of semantic typology as an independent field at the crossroads of several traditions – typological, semantic and anthropological. We discuss the influence that kinship studies, color research, morphosyntactic typology and structuralist semantic traditions had on the development of semantic typology, as well as the limitations current methodological approaches based on these studies may encounter. We point out two main ways in which the term semantic typology is used in extant literature: a) synonymous with lexical typology and b) synonymous with semantically based typological classification of grammatical categories. Furthermore, we point out two main approaches to defining lexical typology. One is concerned with the demarcation of categories in various languages, while the other focuses only on those lexical features which are grammatically relevant. Finally, we argue for a broad conception of semantic typology that unifies the two uses of the term. Semantic typology under this view has the following goals: a) to make generalizations and classifications about “semantic types”, especially with regard to grammatical categories, b) to seek out potential universal semantic features and the way that they are coded in the languages of the world, c) to investigate potential universal semantic relations (e.g. polysemy, synonymy) and the way they operate upon language structures synchronically and diachronically, d) to investigate regularities in the formation of lexical and grammatical structures and e) to investigate the lexicon-grammar continuum and the way meanings are distributed across this continuum, with special attention to regularities across languages.

Ključne riječi: semantička tipologija, leksička tipologija, semantika

Keywords: semantic typology, lexical typology, semantics